

Wolsza, Tadeusz

Polityka zagraniczna Polski w latach 1944-1990 w ocenie emigracji

Dzieje Najnowsze 31/4, 267-269

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Polityka zagraniczna Polski w latach 1944–1990 w ocenie emigracji

W czerwcu 1996 r. z inspiracji Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie oraz uczestników konferencji naukowej (pt. *Emigracja — Kraj. Perspektywy współpracy naukowej nad zbiorowościami polonijnymi*), która odbyła się w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie zawiązała się Rada Porozumiewawcza Badań nad Polonią i Polakami na Obczyźnie. Na czele organizacji stanął zarząd pod kierownictwem prof. dr. Edwarda Szczepanika, ostatniego premiera rządu RP na obczyźnie oraz prof. dr. ks. Edwarda Walewandra i prof. dr. Tadeusza Radzika. W 1997 r. z inicjatywy Rady, Społecznego Ośrodka Dokumentacji i Badań Dziejów Harcerstwa na Obczyźnie oraz Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wielkopolskim zorganizowano w nieopodal położonych Rogach sesję pt. *Organizacje polonijne. Dzieje, współczesność, perspektywy*. W toku konferencji zmodyfikowano nazwę organizacji na Rada Porozumiewawcza Badań nad Polonią oraz wybrano nowe władze. Funkcję prezesa zachował prof. Edward Szczepanik, do zarządu zaś weszli prof. dr Marek Szczerbiński (sekretarz generalny), prof. dr Wiesław Hładkiewicz (skarbnik), ks. prof. dr Edward Walewander. Kolejne sesje naukowe zorganizowane przez Radę odbyły się w 1998 r. Pierwsza, zielonogórska, dotyczyła zagadnień nauki na obczyźnie. Z kolei uczestnicy narady w Słupsku podnieśli problemy związane z biografistyką harcerską lat 1914–1921. Pokłosa wymienionych powyżej konferencji w większości ujrzały światło dzienne. Rada wydała również tomik poświęcony gen. Kazimierzowi Głabiszowi¹.

W dniach 12–14 września 1999 r. miała miejsce bodajże największa z dotychczasowych inicjatyw Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią. W Gorzowie Wielkopolskim miejscowy biskup ks. dr Adam Dyczkowski dokonał uroczystego poświęcenia tablicy pamiątkowej: „W hołdzie pozostającym na obczyźnie. Rodakom, którzy od września 1939 roku toczyli długotrwałą, zwycięską walkę o wolność Polski i należne jej miejsce w świecie”. Następnie w scenerii zamku joannitów w Łagowie Lubuskim odbyła się konferencja pt. *Polityka zagraniczna Polski w latach 1944–1990 w ocenie emigracji*. Organizatorzy tradycyjnie zaprosili referentów z kraju — były reprezentowane praktycznie wszystkie ośrodki naukowe i z zagranicy (Wielka Brytania, USA, Niemcy, Francja). Za nader interesujący pomysł należy uznać fakt, iż do Łagowa przybyli nie tylko historycy, politolodzy, socjologowie, kulturoznawcy, ale i przedstawiciele władz RP na obczyźnie, którzy jeszcze nie tak dawno osobiście uczestniczyli w kreowaniu polityki zagranicznej rządu RP w Londynie. Mam tu na myśli nie tylko byłego

¹ *Generał Kazimierz Głabisz (1893–1981). Służba wojskowa, działalność sportowa i publicystyczna w kraju i na obczyźnie*, pod red. Marka Szczerbińskiego i Andrzeja Suchcitz, Gorzów Wlkp. 1999.

premiera prof. dr. Edwarda Szczepanika, ale i dwóch ministrów spraw zagranicznych — prof. dr. Jerzego Gawendę i prof. dr. Zygmunta Szkopiaka.

Konferencję rozpoczęły referaty o charakterze ogólnym, traktujące o problematyce europejskiej bądź sprawach odnoszących się do polityki zagranicznej rządu RP na obczyźnie. Mam tu na myśli wystąpienie dr. Eugeniusza Ponczka (Uniwersytet Łódzki), który na podstawie ostatnio przeprowadzonych wnikliwych badań przedstawił „spór o polską rację stanu w 1945 r.; kraj i emigracja”². Prof. dr hab. Tadeusz Wolsza (IH PAN — WSP, Bydgoszcz) omówił stanowisko władz RP w Londynie wobec przemian politycznych w Europie (1945–1950). Kończąc swój referat, Autor, analizując wydarzenia w Europie w okresie narastającej „zimnej wojny”, przywołał celną konstatację prof. Adama Pragiera, nader aktualną w obecnej chwili: „Polska wszystkimi korzeniami swego jestestwa tkwi w świecie Zachodu i nic nie zdoła jej z tego świata wyrwać”³. Trzy kolejne teksty wygłoszone przez reprezentantów „polskiego Londynu”: prof. dr. Zygmunta Szkopiaka, dr. Janusza W. Cywińskiego i prof. dr. Jerzego Gawendę nawiązywały do kwestii polityki zagranicznej władz RP na uchodźstwie. O ile badacze krajowi referaty przygotowali na podstawie badań źródłowych, to goście z Londynu wykorzystali ponadto swoje doświadczenia, z okresu gdy wypełniali ważne misje polityczne w ramach struktur rządowych. Ciekawy epizod przywołał m.in. Jerzy Gawenda, z okresu gdy pełnił obowiązki ministra w rządzie RP na uchodźstwie. Rzecz dotyczyła konspiracyjnego podrzucenia ulotek rządu RP w Londynie na konferencję międzynarodową w Szwajcarii. Trudnego zadania podjął się zaprzyjaźniony z Polakami obywatel Izraela, który nocą, w przebraniu pracownika porządkowego wniósł na salę obrad dokumenty przygotowane przez rząd RP na emigracji. Uczestnicy konferencji dowiedzieli się o istnieniu władz RP na obczyźnie i jego stanowisku, delegacja sowiecka zaś na znak protestu opuściła salę. Z kolei dr. Janusz W. Cywiński skupił swoją uwagę na koncepcjach politycznych Polskiego Ruchu Wolnościowego Niepodległość i Demokracja. Z punktu widzenia tego ugrupowania próbował spojrzeć na politykę zagraniczną rządu w Londynie.

Kolejna część konferencji odbyła się w dwóch sekcjach: 1) Wybrane zagadnienia polityki zagranicznej emigracji; 2) Polityka Polski i emigracji wobec Niemiec. Zagadnienia Polonii w Niemczech. W pierwszej wygłoszono 10 referatów i komunikatów. Mgr Walery Choroszewski (Londyn) nawiązał do sprawy granicy wschodniej w opinii emigracji, zwłaszcza środowisk wojskowych. Zagadnienie omówił z pozycji uczestnika wydarzeń. Prof. dr Edward Szczepanik podjął problem współpracy polskich kręgów emigracyjnych z reprezentantami emigracji narodów Europy Środkowowschodniej. Politykę zagraniczną PRL w latach 1945–1947 z punktu widzenia ostatniego konsula generalnego RP w Londynie dr. Karola Poznańskiego zaprezentował prof. dr hab. Adam Sudoł (WSP, Bydgoszcz). Wątki odnoszące się do oceny polityki zagranicznej rządu RP na obczyźnie, jak i władz PRL, znalazły się również w źródłowych i rzetelnie przygotowanych referatach piór badaczy młodszego pokolenia: Piotra Kardeli (*Polityka zagraniczna PRL w opinii prezesa SPK w Stanach Zjednoczonych — Stanisława Gierata*) oraz redaktora Jacka K. Danela (*Prezydent RP Kazimierz Sabbat wobec demokratyczno-niepodległościowej opozycji w PRL, 1976–1990*)⁴. Z kolei dr hab. Anna Siwik (AGH, Kra-

² Przed konferencją w Łagowie E. Ponczek opublikował pracę pt. *Polska myśl o pokoju w latach Drugiej Wojny Światowej (1939–1945)*, Łódź 1999.

³ A. Pragier, *Związek Polski z Zachodem jest nierozzerwalny*, „Orzeł Biały” 1947, nr 5, s. 9.

⁴ Wymienieni autorzy przygotowują rozprawy doktorskie poświęcone odpowiednio: Stanisławowi Gieratowi (1903–1977) i Kazimierzowi Sabbatowi (1913–1989).

ków) skupiła swoją uwagę na problematyce związanej z funkcjonowaniem PPS na emigracji w latach 1945–1956. Niektóre aspekty polityki zagranicznej PRL z punktu widzenia Polonii kanadyjskiej przedstawił prof. dr hab. Antoni Giza (Uniwersytet Szczeciński). Z podobnym zagadnieniem, tyle tylko że z perspektywy polonijnego czasopisma „Kronika” (1987–1990) w Norwegii, zamierzał wystąpić prof. dr hab. Edward Olszewski (UMCS). Autor nieoczekiwanie jednak stwierdził, iż referatu na zasygnalizowany temat nie wygłosi, na łamach „Kroniki” bowiem ocena polityki zagranicznej PRL praktycznie nie zaistniała. Aspekt związany z kulturą fizyczną, czyli polityka PRL wobec polonijnych stowarzyszeń sportowych w latach 1945–1990, podniósł prof. dr hab. Zdzisław Pawluczuk (AWF, Gdańsk). Autor gros czasu skupił w sumie na błażej sprawie numeracji Igrzysk Polonijnych. W końcu dr hab. inż. Andrzej Paszkiewicz zajął się powiązaniem nauki, techniki i gospodarki Polski z jej polityką zagraniczną w ocenie kręgów emigracyjnych.

W sekcji drugiej dominowały sprawy niemieckie. Na temat Polonii w Niemczech, jej poglądów politycznych głos zabrali: prof. dr hab. Wiesław Hładkiewicz (Politechnika Zielona Góra), Józefa Aleksik (Kolonja) i dr Maria Kalaczyńska (Uniwersytet Opolski). Za bardzo cenne należy także uznać wystąpienie mgr Marzanny A. Gądek, która zajęła się szerzej nieznanym zagadnieniem granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej w zabiegach dyplomatycznych Edwarda hr. Raczyńskiego⁵. Z kolei o normalizacji polsko-niemieckich stosunków w świetle emigracyjnych opinii mówił niekwestionowany specjalista w tym zakresie — prof. dr hab. Marian S. Wolański (Uniwersytet Wrocławski). W tej części konferencji referaty przedstawili ponadto: mgr Władysław Czyżewski (IWF, Gorzów Wlkp.): *List biskupów polskich do biskupów niemieckich (1965 r.) i jego wpływ na politykę Wschód-Zachód*; prof. dr hab. Urszula Kaczmarek (UAM): *Polityka PRL wobec Polaków mieszkających na stałe w krajach demokracji ludowej* oraz dr Aleksandra Trzcielińska-Polus (Uniwersytet Opolski): *Polityka Polski w sprawie emigracji do Niemiec jako element stosunków polsko-niemieckich*.

Drugi dzień obrad, z uwagi na absencję kilku autorów, zaowocował tylko dwoma referatami oraz dyskusją z udziałem uczestników i zaproszonych gości. Dr hab. Tadeusz Paleczny (UJ) szczegółowo omówił zakres i perspektywy badawcze Instytutu Polonijnego UJ. Z kolei prof. Karol B. Janowski (Warszawa) podjął się bodajże najtrudniejszego zadania, mianowicie — postanowił bliżej przyjrzeć się przeobrażeniom polityki zagranicznej Polski w 1989 r.

Organizatorzy zaplanowali w 2000 r. publikację materiałów z tej niezwykle interesującej konferencji. W Łagowie Lubuskim zapadły również ważne decyzje dotyczące przyszłości Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią. Siedzibę stowarzyszenia przeniesiono z Gorzowa Wielkopolskiego do Bydgoszczy. Jednocześnie stanowisko sekretarza generalnego objął prof. dr hab. Adam Sudół. Dotychczasowy sekretarz i *spiritus movens* stowarzyszenia — prof. dr hab. Marek Szczerbiński będzie pilotował sprawę wydawnicze.

Tadeusz Wolsza
Warszawa

⁵ Autorka przygotowuje pracę doktorską poświęconą Edwardowi Raczyńskiemu (1891–1993).